

Оксана МЕДВИДЬ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) oksana-medvid@bk.ru

ДІЯЛЬНІСТЬ ФРОНТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ У 1933 – 1939 РР.

У статті простежено процес створення Фронту національної єдності. Ця легальна партія виступала з позицій «творчого націоналізму», боролася проти політики «нормалізації», в другій половині 30-х років ХХ століття діяла активно, але через існування конкурентної і водночас аналогічної Організації українських націоналістів не користувалась великою підтримкою галицьких українців. У статті здійснено спробу розкрити ідейні засади і методи партійно-політичної роботи ФНЄ, його участі у політичному житті Галичини.

Ключові слова: Фронт національної єдності, Дмитро Паліїв, Східна Галичина, національно-визвольний рух.
Лит. 9.

Oksana MEDVID',

PhD. (History), Assistant Professor of Modern History of Ukraine
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) oksana-medvid@bk.ru

ACTIVITY THE FRONT NATIONAL UNIT IN THE WEST GALYCHYNA OF THE 1933 – 1939

In this article observes the process establishing Front National Unit. This legal party whit took the part from the position of the «creative nationalism», struggled against the policy of «normalization». In the second part of the 30-s of the XX century FNU was the active political party, but for the existence of the rival and didn't make use of the great support of galosh nationalists. It makes an attempt on the base of the files to discover the ideological principles and methods of party-political activities of the Front National Unit, its participation in the political life of Galichyna.

Key words: Front National Unit, Dmytro Paliyes, West Galychyna, national liberation movement.
Ref. 9.

Оксана МЕДВИДЬ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) oksana-medvid@bk.ru

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ФРОНТА НАЦИОНАЛЬНОГО ЕДИНСТВА В ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЦИИ В 1933 – 1939 ГГ.

В статье исследуется процесс создания Фронта национального единства. Эта легальная партия выступала с позиций «творческого национализма», боролась с политикой «нормализации», во второй половине 30-х годов ХХ века действовала активно, но в силу существования конкурентной и одновременно подобной Организации украинских националистов не пользовалась большой поддержкой галицких украинцев. В этой статье сделана попытка на основе архивного материала раскрыть идейные принципы и методы партийно-политической работы ФНЕ, его участие в политической жизни Галиции.

Ключевые слова: Фронт национального единства, Дмитрий Палиев, Восточная Галиция, национально-освободительное движение.

Лит. 9.

Постановка проблеми. Утворення суверенної демократичної української держави, партійно-політична структуризація українського суспільства на засадах демократії та плюралізму активізували дослідження національно-політичних процесів історичного минулого нашого народу, особливостей їх протікання в окремих регіонах країни. Актуальним на сьогодні залишається

дослідження ролі і місця праворадикального руху в суспільно-політичному житті українського народу, у формуванні його як нації, розвитку національно-політичної свідомості, утвердження державотворчої ідеології.

Аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі вивчення історії українського національно-визвольного руху у міжвоєнний період немає спеціальних праць, присвячених Фронту національної єдності. Значний інтерес для вивчення історії Фронту національної єдності представляють матеріали преси різних політичних партій, а саме газет і журналів: «Діло», «Українські Вісті», «Батьківщина». Цікавий матеріал є у працях М. Швагуляка, в яких автор аналізує суспільно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях на початку 30-х років ХХ ст., розкриває основні причини розколу УНДО та створення Фронту національної єдності.

Мета статті – комплексно розкрити місце і роль Фронту національної єдності у суспільно-політичному житті західноукраїнських земель в 30-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. У другій половині 1933 р., коли з арсеналу пропаганди Українського Національно-Демократичного Об'єднання зняли гасла про незалежну і соборну Україну, замінивши їх вимогою національно-територіальної автономії українців у складі Польщі, відбулося розмежування політичних сил націоналістів і націонал-демократів.

Розкол в УНДО стався у липні 1933 р. Частина членів партії, очолена Василем Мудрим, започаткувала так звану «нормалізаційну політику» з польським урядом. В опозиції до ЦК УНДО стояла група членів з крайніми націоналістичними поглядами під керівництвом Дмитра Паліїва. Вони вважали, що така політика принесе тільки шкоду українській визвольній боротьбі і буде капітуляцією перед польським шовінізмом [6, 34]. На засіданні ЦК УНДО 15 липня 1933 р. Д. Паліїв, В. Кохан та Н. Постолук склали заяви про свій вихід із партії.

Восени 1933 р. Д. Паліїв з прихильниками оголосив про створення нової організації – Фронту національної єдності [4, 1]. Це була легальна партія, яка виступала з позицій так званого «творчого націоналізму», боролася проти політики «нормалізації», засуджувала тактику терору Організації українських націоналістів. Провід ФНС – Д. Паліїв, С. Герасимович, В. Кохан та інші – виступав за орієнтацію на фашистські держави Європи, які «залізною мітлою виметуть усе партійницьке, соціалістичне та демократично-ліберальне сміття», вважав, що у боротьбі проти Радянського Союзу треба спиратися не на Польщу, а на Німеччину [4, 35]. Навіть вітання членів ФНС було фашистським – підняття правої руки вгору і оклик «Фронт!» [3, 49].

Ідеологічним органом ФНС був часопис «Перемога», перший номер якого вийшов 1 листопада 1933 р., що і вважається датою заснування партії.

На перших порах свого існування «фронтовики» обмежилися ідеологічною роботою і створенням первинних партійних осередків. Це стало можливим завдяки пропаганді ідеології ФНС. Був утворений гурток «освітовців», члени якого мали завдання прочитати ряд рефератів на місцях і підготувати ідеологічний ґрунт для створення первинних організацій партії. Для підвищення ідейно-теоретичного рівня «освітовців» ФНС організував у Львові спеціальні курси пропагандистів. На них вивчалася партійна програма ФНС, твори А. Гітлера та Б. Муссоліні.

Поряд із обов'язками лідера ФНС Д. Паліїв обійняв пости головного редактора партійних офіційних – «Перемога» та «Батьківщина». У кожному номері з'являлися його широкі статті, головна ідея яких полягала у заклик до єдності українського громадянства. З цього приводу головний політичний опонент ФНС газета «Діло» писала: «Справді, знаменитий дорадник і надзвичайно лояльний приятель, він закликає спинити всеукраїнську розтіч і відбудувати всеукраїнську єдність» [6, 186].

23 – 24 березня 1935 р. у Львові відбулася I Крайова конференція ФНС, на якій ухвалено резолюцію, що затвердила єдині «тези ФНС» з восьми пунктів. У них говорилося, що сильним є народ, який має відповідне керівництво («провід»). Інтерес народу (як цілості) ставиться умовами програми ФНС понад інтереси соціальних верств, керуючись гаслом «Нація понад усе». Фронтовики вважали, що лише керівництво сильного і здорового народу може забезпечити своїм членам повний добробут [8, 1].

Д. Паліїв писав: «Ідея ФНС є запереченням старого світу і введенням нового порядку, опертою на нових засадах, на вірі в націоналізм. Шукаємо фанатиків тієї віри, здатних не до одноразової

афери, а до систематичної праці. Живемо в дуже важкий час. ОУН зі своєю політикою ненависті нічого не виграє. Так само нічого не виграє УНДО зі своєю політикою капітуляції. Треба нової ідеї, і та ідея повинна стати програмою ФНС. Живемо в границях Польщі з тим, що не робимо зараз революції, але з іншого боку не йдемо і не підємо на жодну угоду» [1, 37].

Ідеологія ФНС знайшла живий відгук у певних колах українських політиків. До обласних осередків вступали колишні офіцери Української Галицької Армії, частина молоді з ОУН. ОУН і ФНС оголосили бойкот виборів до Польського сейму і сенату у 1935 р. Їх заклик підтримали майже 50 % виборців із Західної України. Але слід зазначити, що певні кола цієї молоді говорили про шкodu для української справи ідеології Д. Палієва [1, 45].

Після трьох років існування Фронт національної єдності скликав свій перший конгрес 20 вересня 1936 р. В ньому взяло участь 376 делегатів. Перед присутніми виступив лідер ФНС Д. Паліїв і виголосив велику політичну промову, даючи дефініцію поняття «служби для ідеї». «Служба ідеї, – говорив він, – не почесні і не добробут. Це строге, але чесне і достойне життя. Це навіть матеріальна вбогість, але завжди випростований хребет. Такими мусять бути провідники, такими мусять бути фронтовики» [4, 39].

На I Конгресі ідеолог ФНС М. Іванейко (М. Шлемкевич) виголосив реферат, в якому виклав основні тези ФНС. «Організаційний правильник» і Статут організації оголосив В. Кохан. У цих документах говорилося, що завданням ФНС в організаційній ділянці є підготовка ідейно активних і дисциплінованих фронтовиків, які втілюватимуть у життя цілі ФНС.

Згідно зі Статутом ФНС, на чолі партії стоїть Провідник, який для членів партії є найвищою організаційною владою у всіх політичних справах. Таку діяльність партії визначає Політична Колегія, яка складається з дев'яти осіб. Провідник скликає Конгрес ФНС. На ньому вислуховують думку фронтовиків у політичних та організаційних справах. Провідник оголошує програму, дату й місце Конгресу. Кожен фронтовик, який бажає взяти участь у Конгресі, повинен повідомити про це Провідника до визначеного часу. Як постійний орган для висловлення поглядів членів ФНС проголошено Крайову Раду. До неї входять члени Політичної Колегії і 30 обраних Конгресом. Народи Крайової Ради скликає і проводить голова Політичної Колегії.

Головою організаційної комісії Конгресу був Сильвестр Герасимович, членами – о. Михайло Блзовський, Володимир Кохан, Любомир Савойка. Провідником ФНС оголошено Дмитра Паліїва. В його руки Провідна Комісія передала верховну владу організації [4, 25].

Членом організації міг стати повнолітній українець чи українка, що визнавав основні тези ФНС і склав присягу на вірність партії. Члени ФНС повинні виконувати доручення Проводу, поширювати та закріплювати світогляд ФНС, передплачувати друковані видання партії, а також сплатити вступний внесок у розмірі 2-х злотих. За невиконання цих обов'язків виключали з організації [9, 407].

Перед фронтовиками ставили завдання – боротися з неграмотністю. Кожен із них повинен був протягом року навчити читати і писати щонайменше трьох українців. У всіх читальнях мав бути підручник «Наша Читанка» видавництва «Батьківщина». Його міг придбати будь-хто, оскільки ціна 25 ст. була доступна для всіх. Навчальний рік починався 9 березня, в день народження Т. Шевченка. Іспит склали через 12 місяців навчання. Крім того, з 1 березня 1937 р. розпочиналися заняття у школі фронтовика для членів партії [1, 50].

Кожна фронтова дружина мала подбати про те, щоб місцева читальня, гурток «Рідної Школи» та «Сільського господаря» чи будь-яка інша установа стали постійними передплатниками «Популярно-наукових рефератів», які двічі на місяць видавала «Батьківщина». Якщо дружина не могла домогтись того, вона змушена була передплачувати ці реферати. Важливо те, що кожен партійний осередок мав спільно прочитати і провести дискусію над їх змістом.

На початку 1937 р. йде активна агітація і набір членів до ФНС. В основному, це були молоді люди віком 25 – 30 років. Дуже багато прихильників партія знайшла серед молоді «Просвіти», «Рідної Школи», «Соколу» та інших організацій.

5 червня 1937 р. у Станіславові відбулася конференція ФНС «Політичний вечір», в якій взяло участь 156 осіб [3, 217]. Конференцію відкрив Михайло Кушнір як провідник ФНС Станіславів-

ського воєводства. Він коротко охарактеризував стан справ у Східній Галичині, зокрема, звернувши увагу на хаос у політичному житті, «угодовську» політику УНДО, пасивність мас.

Перед присутніми виступив Провідник ФНС Д. Паліїв із рефератом «Аналіз політичної ситуації Західноукраїнських земель». У ньому йшлося про становище українців за Збручем, про життя під Польщею. Він критикував УНДО і послів, які відійшли від корисної праці, думають лише про особисті інтереси і співпрацюють з Радою Польською. Д. Паліїв наголосив, що час і ситуація вимагають активних дій і ФНС енергійно створює кадри, які здобудуть те, що втрачено у 1918 – 1919 рр.

У рефераті «ФНС – новий український світ» головний ідеолог організації М. Іванейко критикував і засуджував партії, які стоять на заваді ідеї національної єдності. Він говорив: «Вся молодь і політичні партії повинні об'єднатися і спільною працею добитися всього, а не бути під «забором» російським і польським. Завданням ФНС є створити єдиний фронт проти ворогів» [1, 116].

У серпні 1937 р. ФНС посилив свій вплив на території Східної Галичини. Дружини існували у Львівському, Калуському, Сколівському, Дрогобицькому, Сокальському, Станіславському, Тернопільському, Кременецькому та інших повітах.

Наприкінці літа 1937 р. емігранти – прихильники гетьмана П. Скоропадського – перейшли на ідейні позиції ФНС і проводили активну агітацію на користь партії за кордоном.

Популярності ФНС сприяла тактика легальної опозиції, яку проводила організація щодо польської держави. Виборча угода між проводом УНДО і польським урядом у травні 1935 р. дала ФНС привід загострити опозиційний курс. Оголосивши бойкот виборів до законодавчих органів Польщі, ФНС посів чільне місце серед опозиційних партій, задаючи тон у критиці угодовської лінії. Стверджуючи, що угода не принесла українцям жодної користі, що УНДО переслідувала нею не національні, а партійні інтереси, ФНС прихилив на свій бік ті групи, які перебували у стані нерішучості та вагання. Агітаційній роботі сприяло зростання преси ФНС: поряд з ідеологічним органом «Перемога» з'явився тижневик «Батьківщина» і щоденник «Українські вісті».

У жовтні 1937 р. ФНС утворив редакційний колегіум. До його складу увійшли В. Мендрик, В. Данилів, В. Чернік. Члени колегіуму працювали під особистим контролем Д. Паліїва та С. Волинця. З ініціативи Паліїва фронтовики приступили до організації «робітничих дружин». При вступі в дружину приймалась присяга на вірність Провідникові. Але робітничий клас не пішов за ФНС. Так, наприклад, Львівські робітничі дружини налічували всього 50 осіб. Тому Д. Паліїв відмовився від цього задуму.

Після провалу «нормалізаційної політики» УНДО в 1937 р., яка довела до повної політичної демобілізації українства, провалу, який визнали керівництво УНДО і польський уряд, готується нова «нормалізація» вже на умовах цілковитого заперечення політичного змісту українського питання в межах Польщі. Робиться спроба звести його до господарського і культурно-освітнього життя. Відбувається послаблення політичної організованості і сили українців.

Д. Паліїв пов'язував з новою організацією далекосяжні плани, в основі яких лежала найвища мета – побудова самостійної соборної Української держави. Провід ФНС вважав, що тільки політична сила нації може забезпечити розвиток усіх інших ділянок громадського життя, що «Українська нація може досягнути повноти своїх політичних сил тільки сконсолідована в одній суцільній політичній організації, побудованій на ідеології українського «творчого націоналізму» [4, 18].

У поділеному на різні табори українському громадянстві дедалі чіткіше виявлялася тенденція до порозуміння і вироблення спільної політичної лінії. У 1937 р. ця проблема дискутувалась у проводах партій та груп, про неї багато писали політичні часописи. Прагнення до консолідації мотивувалося змінами в міжнародному становищі та внутрішньополітичному житті, які могли мати вагомий наслідок для української нації. Серед найактивніших речників ідеї консолідації був ФНС.

У листопаді 1937 р. у Львові розпочалися систематичні зустрічі представників українських партій та груп. У зібранні, що проходило 6 грудня, вперше взяв участь Провідник ФНС Д. Паліїв. На цьому ж засіданні було вирішено надати контактам сталого характеру. Новостворений представницький орган назвали Контактним Комітетом. Проводячи дискусії з актуально-політичних питань, він мав на меті підготувати широку угоду за участю українських політичних партій і громадських організацій Галичини та Волині. Учасники комітету досягли згоди щодо загаль-

них засад міжпартійних взаємин, яка (за деякими винятками) діяла упродовж всього часу його існування. Найвищим досягненням Контактного Комітету виявилась угода між пресовими органами різних політичних напрямків, яку було укладено восени 1938 р. Від ФНС у ній взяли участь часописи «Батьківщина» та «Українські вісті». Оцінюючи цю подію, «Українські вісті» писали: «Головне, що українці, розділені партійними бар'єрами і пересичені взаємними упередженнями, від найправіших до найлівіших зуміли на другий план усунути те все дрібне, що їх ділить, й висунули те, що нас усіх лучить» [9, 408].

Найбільше місце у міжпартійних контактах займала справа створення єдиного національного політичного центру в Галичині. Цю думку Д. Паліїв постійно пропагував на засіданнях Контактного Комітету та сторінках газет. «Кожен українець, – писав він навесні 1939 р., – встає і засинає з запитом на устах: Що буде далі? Мир чи війна? І в обох випадках: що буде з нами, з українською національною спільнотою? А з того й висновок: упорядкувати життя нашої національної спільноти чи іншими словами: жити розумно. А це значить: жити зорганізовано, витворити один національний Провід і виявити як найбільшу солідарність» [6, 345].

Сумний фінал української державності в Закарпатті викликав справжній шок у галицьких українців. Стало очевидним, що політика Гітлера з українського питання мала суто інструменталістський характер і цілком ігнорувала інтереси та сподівання українського політикуму. Визнаючи, що дійсність підтвердила його найгірші передбачення, Д. Паліїв застерігав від подальших пошуків будь-яких нових орієнтацій національної політики. Натомість він наголошував на потребі вірити у власні сили та зосередитися на впорядкуванні внутрішнього життя українства [6, 347].

Восени 1938 р. учасники Контактного Комітету приступили до практичного творення широкого представницького органу під назвою Всеукраїнської Національної Ради. Однак кількатижнева дискусія про систему формування та персональний склад ВНР закінчилася нічим. Безуспішною виявилась й нова спроба заснувати Український національний провід, здійснена напередодні вибуху німецько-польської війни.

Останній тиждень серпня 1939 р. належав, мабуть, до найприкріших моментів у діяльності українських політиків у міжвоєнний період. Не виправдалися надії на створення протирадянської коаліції держав на чолі з Німеччиною, яка, за їхніми розрахунками, мала розвалити сталінську імперію і створити сприятливі умови для визволення українського народу. Укладення договору про ненапад між нацистським урядом і московським керівництвом 23 серпня 1939 р. остаточно перекреслило ці розрахунки. Ще не маючи конкретної інформації про переговори між Молотовим і Ріббентропом, «Українські Вісті» писали, що майбутній «німецько-радянський договір заторкає, очевидно, й українську проблему. Він відсуває актуалізацію нашої справи в міжнародній площині, себто вдаряє по нас дуже болючо» [6, 360].

До настроїв тривоги і розчарування з приводу вкрай несприятливої ситуації додавалися почуття невдоволення через неспроможність українського політикуму виробити якусь спільну лінію поведінки та згуртувати суспільність краю перед майбутнім потрясінням. Серед гарячкових пошуків виходу з безнадійного становища, в якому опинилося українське громадянство напередодні вибуху війни, з'явилися різні ідеї та плани, іноді цілком химерні. Так, провід ФНС, роздумуючи над новим поворотом німецької політики, не виключав можливості українсько-польського примирення.

На останньому засіданні Контактного Комітету 31 серпня 1939 р. керівництвом УНДО було запропоновано проект створення Українського національного проводу. У рекомендаціях щодо персонального складу лідер ФНС фігурував як один із трьох віце-президентів. Однак цей задум так і не був здійснений. Удосвіта 1 вересня 1939 р. німецькі війська перейшли кордон і вторглися на територію Польщі. Тепер уже ніхто не сумнівався, що Галичина опиниться під німецькою адміністрацією. Тож звістка про перехід Червоною армією польсько-радянського кордону та вступ її на територію Західної України, що надійшла вранці 17 вересня 1939 р., застала їх зненацька. За словами І. Кедрина-Рудницького, після повідомлення про вторгнення радянських військ «настала в усіх українських легальних політичних партіях, в усьому західноукраїнському суспільстві повна розтіч» [3, 342]. Фронт національної єдності, як і більшість українських політичних партій, припинив своє існування. Провід ФНС опинився в окупованих гітлерівцями районах Польщі.

Висновки. Легальна партія Фронт національної єдності проводила політику легальної опозиції щодо польської держави. Її прибічники пов'язували з новою організацією далекосяжні плани, в основі яких лежала найвища мета – побудова самостійної соборної Української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Колекція матеріалів родини Д. Палієва.
2. Волинець С. Предвісники і творці листопадового зриву. Західноукраїнські громадські і політичні діячі / С. Волинець. – Вінніпег : Тризуб, 1965. – 324 с.
3. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк : Червона Калина, 1976. – 721 с.
4. I Конгрес ФНЄ. – Львів : [Б.в.], 1996. – 45 с.
5. Назарук О. Зі Львова до Варшави. Утеча перед Совітами в пам'ятних днях 2 – 13 жовтня 1939 р. / О. Назарук. – Львів : Просвіта, 1995. – 68 с.
6. Паліїв Д. Життя і діяльність : 1896 – 1944 : Збірник праць і матеріалів / Д. Паліїв. – Львів, 2007. – С. 434.
7. Паліїв Д. Кринос / Д. Паліїв // Батьківщина. – 1937. – Ч. 33 (142). – 29 серпня.
8. Паліїв Д. Самоспалювання чи фанатизм успіху / Д. Паліїв // Перемога. – 1933. – Ч. 1. – 1 листопада.
9. Швагуляк М. Національно-політична діяльність Дмитра Паліїва у міжвоєнний період / М. Швагуляк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – Випуск 7. – С. 404–428.

REFERENCES

1. Arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. Kolektsiia materialiv rodyny D. Paliieva.
2. Volynets S. Predvisnyky i tvortsi lystopadovoho zryvu. Zakhidnoukrainski hromadski i politychni diiachy / S. Volynets. – Vinnipeg : Tryzub, 1965. – 324 s.
3. Kedryn I. Zhyttia – podii – liudy. Spomyny i komentari / I. Kedryn. – Niu-York : Chervona Kalyna, 1976. – 721 s.
4. I Konhres FNIE. – Lviv : [B.v.], 1996. – 45 s.
5. Nazaruk O. Zi Lvova do Varshavy. Utecha pered Sovitamy v pamiatnykh dniakh 2 – 13 zhovtnia 1939 r. / O. Nazaruk. – Lviv : Prosvita, 1995. – 68 s.
6. Paliiv D. Zhyttia i diialnist : 1896 – 1944 : Zbirnyk prats i materialiv / D. Paliiv. – Lviv, 2007. – S. 434.
7. Paliiv D. Krylos / D. Paliiv // Batkivshchyna. – 1937. – Ch. 33 (142). – 29 serpnia.
8. Paliiv D. Samospaliuvannia chy fanatyzm uspikhu / D. Paliiv // Peremoha. – 1933. – Ch. 1. – 1 lystopada.
9. Shvahuliak M. Natsionalno-politychna diialnist Dmytra Paliiva u mizhvoiennyi period / M. Shvahuliak // Ukraina : kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. Zbirnyk naukovykh prats. – Lviv : Instytut Ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2000. – Vypusk 7. – S. 404–428.

Статтю подано до редакції 5.05.2016 р.